

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-116>

УДК 355/359-63:338.054.23

ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

ASSESSMENT AND PROSPECTS OF THE PRODUCTION POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF WAR

Журбенко Наталія Михайлівна
старший викладач,
Сумський національний аграрний університет

Zhyrbenko Nataliia
Sumy National Agrarian University

У статті досліджуються аспекти оцінки та перспектив виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах війни в Україні. В процесі дослідження встановлено актуальність досліджень виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах війни, а також необхідність подальших досліджень. Визначено вплив військових дій на стан виробничого потенціалу та ефективності використання наявних виробничих ресурсів підприємницькими структурами в галузі сільськогосподарського товаровиробництва, особливо в прифронтових областях України. Досліджено динаміку виробництва та площ сільськогосподарських угідь, зайнятих під виробництвом окремих культур за 2021–2022 роки, зроблено відповідні висновки. Досліджено зміну середньої врожайності окремих сільськогосподарських культур у прифронтових областях за 2021–2022 роки, зроблено відповідні висновки. Досліджено частки збитків та втрат за їх типами в сільськогосподарських підприємствах України (в млн дол. США) за період 2021–2022 р., зроблено відповідні висновки. Визначено прогнозні показники загальних збитків, спричинених військовими діями РФ проти України, станом на 2023 рік в галузях рослинництва та тваринництва. Досліджено ефективність використання виробничих ресурсів та активів в галузі рослинництва та тваринництва, зроблено відповідні висновки. Сформовано узагальнені висновки щодо поточного організаційно-економічного стану господарюючих суб'єктів в галузі рослинництва та тваринництва.

Ключові слова: сільське господарство, сільськогосподарське підприємство, аграрний сектор, рослинництво, тваринництво, ресурси, виробничі ресурси, виробничий потенціал, війна, військові дії, прифронтові області.

The article explores aspects of assessing and forecasting the production potential of agricultural enterprises in the conditions of war in Ukraine. The purpose of the study is to assess the efficiency of utilizing the production potential of agricultural enterprises in the conditions of war, as well as the effectiveness of using available production resources, particularly in the frontline regions of Ukraine. During the research, the relevance of studying the production potential of agricultural enterprises in the context of war and the need for further research were established. The impact of military actions on the state of production potential and the efficiency of using existing production resources by entrepreneurial structures in the field of agricultural commodity production, especially in the frontline regions of Ukraine, was determined. The dynamics of production and the area of agricultural land occupied by the production of individual crops for the years 2021–2022 were studied, and relevant conclusions were drawn. The change in the average yield of individual agricultural crops in the frontline regions for the years 2021–2022 was investigated, and corresponding conclusions were made. The shares of losses and damages by their types in agricultural enterprises of Ukraine (in million US dollars) for the period 2021–2022 were determined, and relevant conclusions were drawn. Predictive indicators of total losses caused by the military actions of the Russian Federation against Ukraine as of 2023 in the crop and livestock sectors were identified. The efficiency of using production resources and assets in the crop and livestock sectors was studied, and relevant conclusions were drawn. Generalized conclusions regarding the current organizational and economic status of economic entities in the crop and livestock sectors were formed.

Keywords: agriculture, agricultural enterprise, agrarian sector, crop production, livestock farming, resources, production resources, production potential, war, military actions, frontline regions.

Постановка проблеми. Війна в Україні, що загострилася 24 лютого 2022 року, поставила під загрозу посівну і збиральну кампанії в більшості регіонів країни. Збройні конфлікти, високі ціни і відсутність доступу до основних сільськогосподарських ресурсів, зростання виробничих витрат і економічні потрясіння роблять значний вплив на виробництво і доходи сільськогосподарських товаровиробників, а також на доступність продовольства для споживачів. У поєднанні з втратою доходів споживачів ці збої в ланцюжку створення вартості агропродовольчих товарів значно впливають на внутрішню продовольчу безпеку.

Бомбардування та обстріли завдали значних руйнувань інфраструктурі та техніці, яка вкрай необхідна для сільського господарства – складам, елеваторам, машинам тощо. Що в свою чергу обмежує можливості для виробництва та зберігання врожаю. Відбулася значна міграція трудових ресурсів, що створює дефіцит робочої сили для обробки полів та збору врожаю. Руйнування доріг та мостів, ризики в ланцюгах постачання ускладнюють перевезення врожаю, кормів, добрив та інших необхідних виробничих ресурсів. Окупація частини територій значно ускладнила або ж зробила неможливою доступ сільгоспвиробників до фінансових ресурсів, палива, запчастин тощо. В цілому, війна комплексно вдарила по можливостях аграрного сектору повноцінно використовувати наявний виробничий потенціал. Що створює значні загрози продовольчій безпеці як для України так і на світовому ринку.

Актуальність дослідження полягає в необхідності моніторингу сучасного стану виробничого потенціалу сільського господарства, ефективності його використання в умовах ведення воєнних дій в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка військових дій в Україні та їх вплив на стан ресурсного потенціалу галузей сільського господарства, а також стан продовольчої безпеки в Україні та світі є напрямками наукових досліджень як вітчизняних так і закордонних науковців, таких як V. Câmpreanu, D. Fiott, T. Glaubien, M. Svanidze, L. J. Götz, S. Prehn, T. J. Jaghdani, I. Djuric, L. Kuhn, Г. Вишлінський, М. Репко, Ю. Гайдай, М. В. Негрей, А. А. Тараненко, І. С. Костенко та інші.

При цьому V. Câmpreanu досліджує наслідки війни в Україні, особливо в контексті глобальної продовольчої кризи. ФОА досліджує вплив війни на сільськогосподарські підприємства. T. Glaubien, M. Svanidze, L. J. Götz,

та інші досліджують вплив війни в Україні на світові сільськогосподарські ринки. М. В. Негрей, А. А. Тараненко та І. С. Костенко досліджують проблеми та перспективи розвитку аграрного сектора України в умовах війни. В цілому питання дослідження виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства в умовах війни, а також ефективності використання виробничих ресурсів мають актуальне значення та потребують подальших науково-практичних досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства в умовах війни, а також ефективності використання наявних виробничих ресурсів, особливо в прифронтових областях України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загострення бойових дій в Україні значно вплинуло і на ресурсний потенціал сільськогосподарських товаровиробників, на рівень використання наявних виробничих ресурсів, доступу до ринків, погіршення використання логістичної інфраструктури, постачання добрив та засобів захисту тощо. Світова організація продовольство провела дослідження ситуації в Україні та зробила наступні висновки. Так, на національному рівні сільгосппідприємства повідомили про зниження на 9% розмірів посівних площ зернових та олійних культур порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Найбільше постраждали сільськогосподарські підприємства, розташовані вздовж прифронтових районів, де майже на 20% скоротилися посівні площі зернових та олійних культур [2, с. 5].

Дослідження показали, що майже 90% сільськогосподарських підприємств, що займаються рослинництвом, отримали зменшення доходу різного рівня. Понад 60% сільськогосподарських підприємств – виробників продукції тваринництва отримали зниження доходів, у тому числі 46% зазнали значного зниження фінансових надходжень від власної діяльності.

Вкрай складна ситуація склалася із використанням земельних ресурсів. Так, близько 12% сільськогосподарських підприємств повідомили, що частина їхніх земель потенційно забруднена боєприпасами, що не розірвалися. Близько 32% таких підприємств розташовано на лінії фронту.

Складні форс-мажорні обставини вплинули на поточну діяльність майже 40% сільськогосподарських товаровиробників, і на

приблизно 50% підприємств, які розташовані в прифронтових областях України. Такими оперативними рішеннями є обмежене використання сільськогосподарських ресурсів (насіння, пестицидів або добрив); диверсифікація бізнесу (наприклад, продовження або початок нового бізнесу (релокація підприємства); зміни на ринках збуту (наприклад, нові покупці, нові постачальники).

Так, за прогнозами світових експертів аграрного ринку, загальні збитки, спричинені військовими діями РФ проти України, станом на 2023 рік оцінюються в 3,85 млрд доларів США в галузях рослинництва і тваринництва. На сектор рослинництва припадає 2,71 млрд дол. США, а на сектор тваринництва – близько 1,13 млрд дол. США. У середньому ці збитки і збитки становлять приблизно 147 000 доларів США на одне сільськогосподарське підприємство, не рахуючи тимчасово окупованих територій [2, с. 6].

Ускладнилася робота і постачальників, особливо це стосується постачання добрив, засобів захисту, насіннєвого матеріалу, а також кормів, вакцин, ліків та обладнання для галузі тваринництва. Підвищилися ціни на паливо та паливно-мастильні матеріали, електроенергію. Погіршився доступ до ринків збуту, особливо через блокування та руйнування морської інфраструктури України. Спостерігається зниження активності на ринках сільськогосподарської продукції (наприклад, добрив і насіння), особливо, областях уздовж лінії фронту.

Що стосується економічної ефективності та впливу військових дій на неї, слід зазначити, що понад 80% підприємств протягом 2022 року мали додаткові збитки у порівнянні з довоєнним, 2021 роком. Рівень боргових зобов'язань в цілому по аграрній галузі за 2022-й рік зріс на 3% у порівнянні з 2021 роком.

Якщо ж провести дослідження в розрізі регіонів України, слід провести розподіл областей за такими регіонами. До західних областей відносимо такі: Чернівецька, Івано-Франківська, Хмельницька, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Волинська та Закарпатська. До центральних відносяться Черкаська, Кіровоградська, Київська, Одеська, Полтавська, Вінницька та Житомирська. Прифронтовими областями є Чернігівська, Дніпропетровська, Донецька (тільки частини, підконтрольні Україні), Харківська (тільки частини, підконтрольні Україні), Херсонська (тільки частини, підконтрольні Україні), Миколаївська, Сумська та Запорізька (тільки частини, підконтрольні Україні).

Близько 88% сільгоспвиробників прифронтових областей зайняті лише в галузі рослинництва, представляючи собою групу областей з найбільш високою спеціалізацією в галузі. Так, Дніпропетровська (88 відсотків), Донецька (90 відсотків), Миколаївська (93 відсотки) та Сумська (90 відсотків) областей демонструють найвищий відсоток участі в рослинництві. Лише близько 3% товаровиробників в цьому регіоні займаються тваринництвом, зі спеціалізацією на виробництво молока та м'яса свиней.

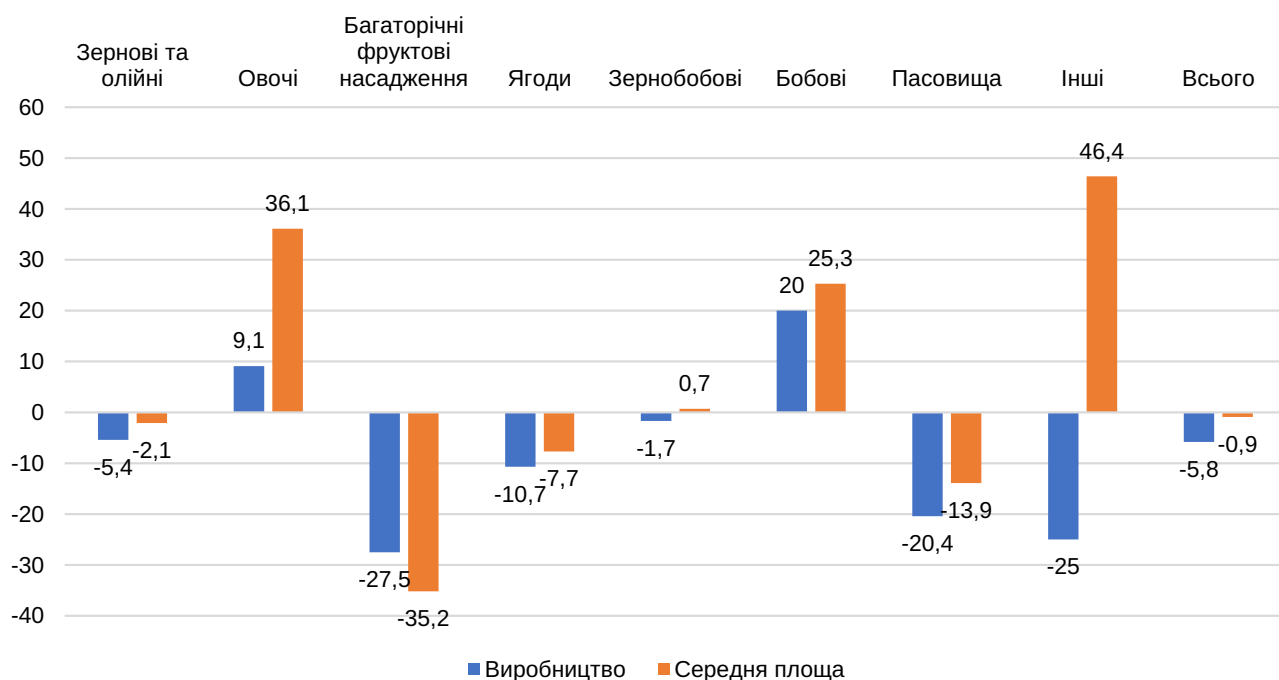
У західних областях 69% кількості сільськогосподарських товаровиробників є виробниками сільськогосподарських культур, і основною спеціалізацією є виробництво зернових та олійних (пшениці, кукурудзи та соняшнику). Хмельницька та Волинська мають вищий відсоток спеціалізації в галузі рослинництва порівняно із середнім показником по цьому регіону (81% та 76 % відповідно). Чернівецька та Закарпатська області мають вищий відсоток спеціалізації на виробництві тваринницької продукції (24% та 28% відповідно), виробляючи молоко та м'ясо свиней.

В цілому, за час загострення бойових дій в Україні 6,7% від загального числа сільськогосподарських підприємств, що здійснюють виробництво рослинницької продукції повністю зупинили товарне виробництво (рис. 1). Більшість із цих підприємств (87%) розташовані в прифронтових областях. В тваринницькій галузі 1% підприємств припинили своє функціонування.

На сільгосппідприємствах, що працюють в районах уздовж прифронтових областей, зафіксовано найбільше зниження врожайності зернових і олійних культур (більш ніж 10%), овочів (на 3,2%) і пасовищ (на 3,6 %). Така негативна динаміка в першу чергу пов'язана із неможливістю постачання в повному об'ємі як добрив, так і засобів захисту, а також вчасного проведення відповідних технологічних операцій через наявні форс-мажорні обставини та військову загрозу чи небезпеку (рис. 2).

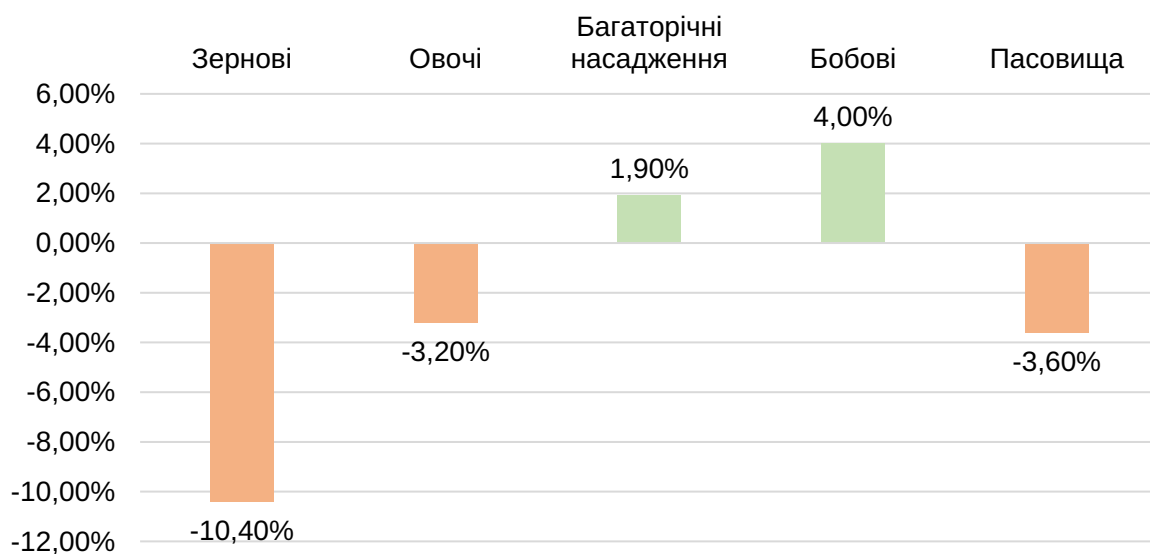
Як зазначено в дослідженні FAO, у переважної кількості (93%) сільгосппідприємств, що займаються рослинництвом, спостерігається значне збільшення виробничих витрат, на рівні 25% від довоєнного часу. Найбільше зростання витрат спостерігається в Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій, Дніпропетровській, Херсонській, Кіровоградській та Запорізькій областях [2].

Аналогічним чином, близько двох третин (майже 76%) сільськогосподарських підпри-

Рис. 1. Динаміка виробництва та площ сільськогосподарських угідь, зайнятих під виробництвом окремих культур за 2021–2022 роки, %

Джерело: побудовано автором на основі [2, с. 6; 6; 7]

Рис. 2. Середня зміна врожайності окремих сільськогосподарських культур у прифронтових областях за 2021–2022 роки, %

Джерело: побудовано автором на основі [2, с. 7; 6; 7]

емств, що займаються тваринництвом, зазначили про збільшення виробничих витрат, причому більше половини з них (60%) зафіксували значне або різке збільшення. Найбільше постраждали Одеська, Сумська та Житомирська області, причому понад 90 відсотків підприємств, зайнятих у тваринниць-

кому секторі, повідомили про значне або різке зростання виробничих витрат.

Що ж стосується отриманих доходів, то більше 90% сільськогосподарських підприємств, що виробляють продукцію рослинництва, повідомили про зниження доходів. У загальній кількості таких підприємств більше

ніж 70% наголошують на значному зниженні доходів від власного виробництва.

В галузі тваринництва також фіксується зниження доходів. Так, практично 60% сільськогосподарських підприємств, які виробляють продукцію тваринництва, наголосили про зниження власних доходів, причому майже 46% наголошують на значному їх зниженні.

В цілому, найбільше постраждали сільськогосподарські підприємства, які спеціалізуються на рослинництві і працюють в районах уздовж прифронтових областей, які й наголосили про зниження доходів на 30% порівняно з підприємствами, які працюють в західних і центральних областях.

На сьогодні існує ймовірність зниження доходів ще на 10%, враховуючи той факт, що сільськогосподарські підприємства, які виробляють рослинницьку продукцію, постійно відчувають труднощі з доступом до сільськогосподарських ресурсів (наприклад, добрив, пестицидів і насінневого матеріалу) [3].

Також вкрай важливим є той факт, що сільськогосподарським підприємствам через військові дії, довелося прийняти відповідні управлінські рішення про зміну власної діяльності (таких підприємств налічується близько 40%). Цей відсоток є ще вищим в районах уздовж прифронтових областей, з приблизно 45% підприємств. Основними факторами, що вплинули на прийняття відповідних рішень

про зміну операційної діяльності є обмежене використання ресурсів (добрив, пестицидів і насіння, сільськогосподарських земель тощо), диверсифікація бізнесу (наприклад, релокація, закриття бізнесу, початок нового бізнесу), зміна ринків збуту (нові покупці, продавці тощо).

Наявні форс-мажорні обставини прямим чином впливають і на фінансово-економічну результативність господарювання сільськогосподарських товаровиробників. На сьогодні загальний збиток становить близько 3,84 млрд доларів США в перший рік війни, в тому числі 2,71 млрд доларів США в секторі рослинництва і 1,13 млрд доларів США в секторі тваринництва. В середньому на одне підприємство збитки сягають близько 147 000 доларів США. В цілому, військові дії спричинили збільшення собівартості виробництва (1,878 млрд дол. США), також зменшення виробництва товарної продукції, що становлять біля 21% (0,815 млрд. дол. США), а також додаткові витрати (більше 15%) на розмінування сільськогосподарських земель (0,562 млрд. дол. США) в прифронтових областях [2].

За географічним розподілом 61% від об'єму збитків та втрат сконцентровано у прифронтових областях, хоча на них припадає менше 50% ріллі, і близько третини тваринницького сектору України. Фронтові області

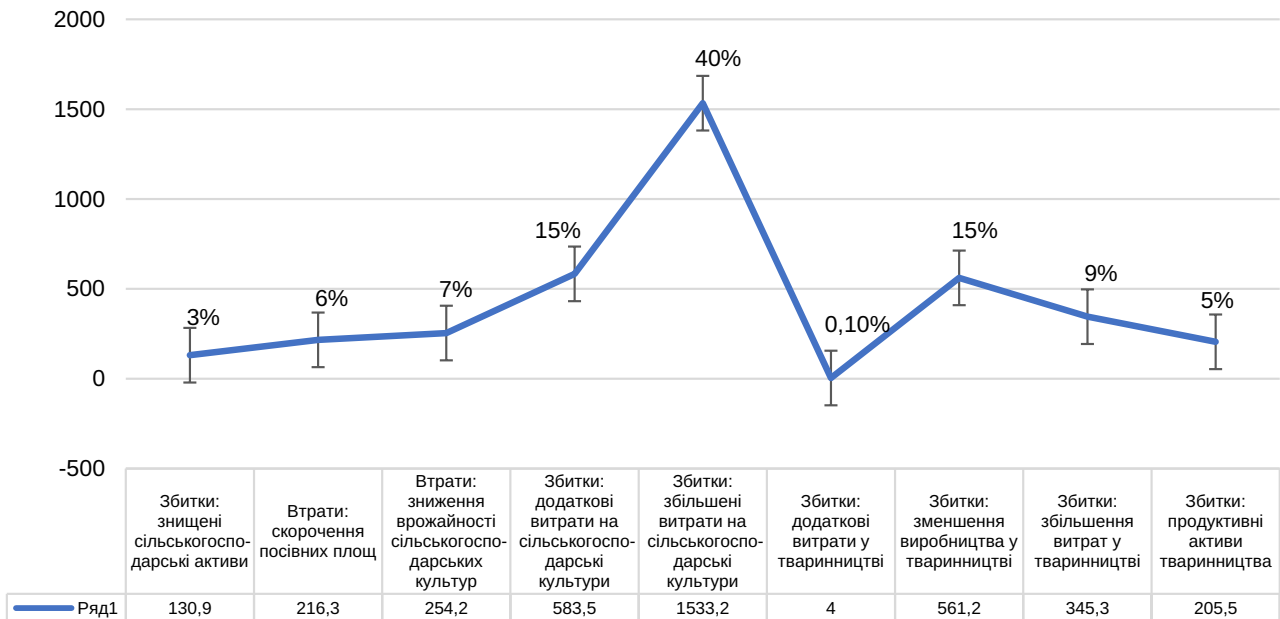

Рис. 3. Частки збитків та втрат за їх типами в сільськогосподарських підприємствах України (в млн дол. США) за період 2021–2022 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [2, с. 7; 5]

також зазнали більшої частини прямого збитку через зруйновані і пошкоджені активи і виробничі активи.

Що ж стосується виробничих ресурсів та активів, то в галузі рослинництва понад 11% підприємств зазначають про втрату або пошкодження власних виробничих ресурсів або активів (наприклад, продукція, що зберігається, виробничі ресурси, обладнання та інфраструктура і інше). Середній розмір збитків на одне підприємство (безпосередньо постраждале) оцінюється в 52 645,0 доларів США. На національному рівні загальні втрати виробничих ресурсів оцінюються в 130,9 млн. доларів США. Більшість пошкоджених активів припадає на прифронтові області (89,4% відсотка), на другому місці області центрального регіону (9%).

Також в галузі тваринництва приблизно 17% підприємств зазначили про пошкодження або знищення власних виробничих ресурсів та активів, з яких 7% – загибель або втрата тварин, 10% – вимушений забій тварин, 2% – одночасно обидва види пошкоджень. Загальна вартість знищених активів оцінюється у 128,5 млн дол. США, причому 94,4% цієї вартості припадає на прифронтові області. Примусовий забій тварин найбільш поширений у прифронтових областях, на які припадає 62%, далі йдуть західні області – 25% і центральні області – 13% від загальної вартості 77 мільйонів доларів США. Близько 2,2% підприємств зазначили про пошкодження активів (продукція, що зберігається, виробничі ресурси, обладнання та інфраструктура). Середній розмір збитків на одне підприємство (безпосередньо постраждале) через втрату активів становить 43 909,0 доларів США.

В цілому по галузі рослинництва спостерігаємо наступні тенденції.

Зниження вартості виробництва: вартість виробництва в секторі рослинництва (зміна врожайності, площ посівів і збільшення виробничих витрат) становить 1,9 млрд дол. США. Загальні втрати в результаті зменшення посівних площ склали 216,3 млн доларів США і знаходяться виключно в прифронтових областях, де відбулося зменшення на 8,8% площ ріллі у порівнянні з 2021 роком. В центральних та західних областях спостерігається збільшення на 2% і 0,3% відповідно загальної площі ріллі. 5,1% підприємств у прифронтових областях отримали загальні збитки у розмірі 96,8 млн дол. США. через забруднення та замінування власних сільськогосподар-

ських земель та неможливість їх подальшого використання.

Загальна величина втрат за рахунок зниження врожайності оцінюється в 157,3 млн дол. США (в переважаючій більшості це пшениця, соняшник і кукурудза). У середньому по країні зниження врожайності становить 5,1% у порівнянні з 2021 роком, причому найбільше зниження врожайності зафіксовано в прифронтових областях (10,4%).

Зростання собівартості виробництва: 93% всіх сільськогосподарських підприємств зазначають про значне зростання собівартості виробництва. За оцінками фахівців загальна сума, спричинена зростанням собівартості, становить 1,533 мільярда доларів США. Найрізкіше зростання собівартості продукції спостерігається в прифронтових областях (52% в порівнянні з 2021 роком) і найнижчий – у західних (34%).

Зростання додаткових витрат: витрати на розмінування сільськогосподарських угідь становлять (0,8 дол. США/м²) для забрудненого і незаселеного району (приблизно 70300,0 га) оцінюються в 562,4 млн дол. США, що майже повністю пов'язано з прифронтовими областями [2; 5, с. 16].

В тваринницькій галузі спостерігаємо наступну динаміку.

Втрачені виробничі активи: 7% підприємств зазначають про пошкодження виробничих ресурсів та активів, оціночна вартість яких становить 128,5 мільйона доларів США, причому 94,4% цієї вартості припадає на прифронтові області. Крім того, 10% підприємств зазначають про примусовий забій тварин на суму 77 мільйонів доларів США, з яких 62% розташовані в прифронтових і 25% у західних областях України. При цьому скорочення поголів'я худоби в Україні оцінюється в 22,3 млн доларів США.

Скорочення доходів і зростання витрат виробництва: про скорочення доходів (у середньому на 27,4%) за рахунок скорочення виробництва зазначають 63% сільськогосподарських підприємств. Вартість збитку оцінюється в 306,8 млн доларів США, з яких 61% у прифронтових областях, за якими слідують аналогічні значення в центральних і західних областях. У прифронтових областях відзначено найбільше скорочення доходів (42,1%), у західних – найнижче (21,6%). Середнє зростання виробничих витрат по всіх тваринницьких підприємствах оцінюється в 34,2%, що становить загальний збиток у розмірі 345,2 мільйона доларів США. Найбільше

зростання витрат спостерігається в прифронтових областях (42,1%), за якими йдуть центральні (33,5%) і західні області (27,1%).

Додаткові витрати: У цілому 7,8% підприємств зазначають про додаткові витрати на пом'якшення наслідків війни, що склали 4 мільйони доларів США. Найбільша частка підприємств з додатковими витратами спостерігається в прифронтових областях (10,5%), за ними йдуть західні області (9,6%) і центральні області (4,8%) [2; 5, с. 18].

Отже, в цілому спостерігається досить значне погіршення виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств в Україні, особливо це стосується прифронтових областей.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з проведеного дослідження можемо констатувати, що сучасний виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств за період воєнних дій досить різко скоротився.

Так, 6,7% від загального числа сільськогосподарських підприємств, що здійснюють виробництво рослинницької продукції повністю зупинили товарне виробництво, та 1% підприємств в галузі тваринництва припинили своє існування. В сільгоспідприємствах, що розташовані в прифронтових областях,

зафіксовано значне зниження врожайності зернових і олійних культур. У переважаючої кількості сільгоспідприємств, що займаються рослинництвом, спостерігається значне збільшення виробничих витрат, на рівні 25% від довоєнного часу. Аналогічним чином 76% сільськогосподарських підприємств, що займаються тваринництвом, зазначили про збільшення виробничих витрат. Більше 90% сільськогосподарських підприємств, що виробляють продукцію рослинництва, повідомили про зниження доходів. В галузі тваринництва практично 60% сільськогосподарських підприємств зазначили про зниження власних доходів. 11% підприємств в галузі рослинництва зазначають про втрату або пошкодження власних виробничих ресурсів або активів. 17% підприємств галузі тваринництва зазначили про пошкодження або знищення власних виробничих ресурсів та активів. Загальні збитки, спричинені військовими діями РФ проти України, станом на 2023 рік оцінюються в 3,85 млрд доларів США в галузях рослинництва і тваринництва. На сектор рослинництва припадає 2,71 млрд дол. США, а на сектор тваринництва – близько 1,13 млрд дол. США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Câmpeanu V. The Effects Of The War In Ukraine – The Global Food Crisis Becomes More Real. *Euroinfo*. 2022. No. 6(1). P. 3–15.
2. FAO. Ukraine: Impact of the war on agricultural enterprises. 2023. Rome. 44 p. DOI: <https://doi.org/10.4060/cc5755en>
3. Fiott D. The Fog of War: Russia's War on Ukraine, European Defence Spending and Military Capabilities. *Intereconomics*. 2022. No.57(3). P. 152–156.
4. Glauben T., Svanidze M., Götz L. J., Prehn S., Jaghdani T. J., Djuric I., & Kuhn L. The war in Ukraine exposes supply tensions on global agricultural markets: Openness to global trade is needed to cope with the crisis. *IAMO Policy Brief*. 2022. No. 44.
5. Гліб Вишлінський, Марія Репко, Юрій Гайдай та ін. Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 2022. ЦЕС, 2022. 23 с.
6. Негрей М.В., Тараненко А.А., Костенко І.С. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. С. 14–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>
7. Статистичний щорічник України за 2022 рік / за заг. ред. Вернер І. Є. 2023. 387 с.
8. Danko, Y., & Krasnorutsky, O. (2022). Trends in the development of Ukrainian grain exports in the context of observance of state food security. *Економіка АПК*, 2(29), 34–39.
9. Данько Ю.І., Хвостіков А.І., Накісько О.В. Світові аграрні ринки: аналіз динаміки та перспективи. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 2. С. 307–316.
10. Lyshenko, M. O., Makarenko, N. O., Makarova, V. V., & Mushtay, V. A. (2018). Organizational and Economic Regulation of the Grain Market in Conditions of Sustainable Development. *Journal of Environmental Management & Tourism*, 9(1 (25)), 95–104.

REFERENCES:

1. Câmpeanu, V. (2022). The Effects Of The War In Ukraine – The Global Food Crisis Becomes More Real. *Euroinfo*, 6(1), 3–15.

2. FAO. (2023). Ukraine: Impact of the war on agricultural enterprises. Rome. 44 p. DOI: <https://doi.org/10.4060/cc5755en>
3. Fiott, D. (2022). The Fog of War: Russia's War on Ukraine, European Defence Spending and Military Capabilities. *Intereconomics*, 57(3), 152–156.
4. Glaubien, T., Svanidze, M., Götz, L. J., Prehn, S., Jaghdani, T. J., Djuric, I., & Kuhn, L. (2022). The war in Ukraine exposes supply tensions on global agricultural markets: Openness to global trade is needed to cope with the crisis. IAMO Policy Brief, 44.
5. Hlib Vyshlinsky, Maria Repko, Yurii Gaidai, et al. (2022). Ukraine's Economy During the War: Operational Assessment, April 2022. CES, 23 p.
6. Negrei, M. V., Taranenko, A. A., Kostenko, I. S. (2022). Agrarian Sector of Ukraine in the Conditions of War: Problems and Prospects. *Economy and Society*, 40, 14–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>
7. Statistical Yearbook of Ukraine for 2022. Ed. Werner, I. E. (2023). 387 p.
8. Danko, Y., & Krasnorutsky, O. (2022). Trends in the development of Ukrainian grain exports in the context of observance of state food security. *Ekonomika APK*, 2(29), 34–39.
9. Danko, Y. I., Khvostikov, A. I., Nakisko, O. V. (2021). World Agricultural Markets: Analysis of Dynamics and Prospects. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 6(2), 307–316.
10. Lyshenko, M. O., Makarenko, N. O., Makarova, V. V., & Mushtay, V. A. (2018). Organizational and Economic Regulation of the Grain Market in Conditions of Sustainable Development. *Journal of Environmental Management & Tourism*, 9(1 (25)), 95–104.